

ISBN: 978-605-7949-64-6

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A. Ş.

Ketebe Yayınları: 153

Ali Nihad Tarlan Bütün Eserleri - 1

Editör
Yusuf Genç

Kapak
Harun Tan

Düzeltili
Cihan Aldık

Mizanpaj
Nilgün Sönmez

1. BASKI

Temmuz 2019
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları
Sertifika No. 34989
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212. 612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Matsis Matbaa Hizmetleri
San. ve Tic. Ltd. Şti
Sertifika No: 40421
Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.
No: 51 Sefaköy Küçükçekmece /
İstanbul Tel: 212 624 21 11

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Divan Edebiyatında Tevhidler ve Muamma

ALİ NİHAD TARLAN

KETEBE

Ali Nihad Tarlan

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, 1898 yılında İstanbul'da doğdu. Manastır'da başladığı orta öğrenimini Selanik ve İstanbul'da tamamladı. (1917) Darü'l-Fünun'un Fransızca ve Farsça dil bölümlerini 1919'da, Darü'l-Fünun'u da 1920'de bitirdi. İslâm Edebiyatında Leylâ ve Mecnun Mesnevisi başlıklı doktora teziyle Edebiyat Fakültesinden doktora pâyesi alan ilk bilim adamı oldu (1922). Uzun yıllar çeşitli liselerde Fransızca, Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde metin şerhi doçenti oldu. 1941'de profesörlüğe yükseldi. 1953'te Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü Başkanlığı'na getirildi. 1972 yılında emekli olduktan sonra da çalışmalarını sürdüren Ali Nihad Tarlan, bu dönemde özellikle Türk şairlerinin Farsça şiirlerini tercüme yoluyla neşretmeye yöneldi. Ali Şîr Nevâî, Yavuz Sultan Selim, Nef'î, Nâbî ve Nedîm'in eserleriyle Molla Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi bunlardan bazılarıdır. Cumhuriyet döneminde İslâm ve Doğu edebiyatlarıyla ilgilenen az sayıdaki araştırmacıdan biri olan Tarlan, Muhammed İkbâl'in bazı kitaplarını Türkçeye çevirdi. Çalışmaları dolayısıyla İran ve Pakistan'dan çeşitli devlet nişanlarıyla ödüllendirildi. 30 Eylül 1978'de İstanbul'da vefat etti. İçerenköy mezarlığına defnedildi. Kültür Bakanlığı tarafından alınan kitaplığı Süleymaniye Kütüphanesi'nde Ali Nihad Tarlan Bölümü'nde okuyucuların istifadesine sunuldu.

İçindekiler

Ali Nihad Tarlan Hoca, Günay Kut	7
Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın Eserlerinin Yeniden Yayımı Üzerine	11
Usûl Hakkında Birkaç Not.....	13

DİVAN EDEBİYATINDA TEVHİDLER

Fasikül I

Önsöz.....	19
Ahmedî	21
Şeyhî	41
Sadrî	53
Rabbânî.....	61

Fasikül II

Fuzûlî.....	71
Nâbî.....	95

Fasikül III

Önsöz.....	113
Tevhîdin şekil ve mevzua göre tasnifi.....	115
Tevhîdin san’at bakımından mahiyeti.....	116
Tevhîdlere mevzu “madde”.....	118

Fasikül IV

Tasavvufî Tevhîdler

Önsöz.....	195
Şeyhî.....	197
Fuzûlî.....	219
Rûhî.....	223
Cevrî.....	231
Niyazî-i Mısrî.....	237
Âlî.....	243
Sâmî (Arpaemîni-zâde).....	249
Yenişehirli Avnî.....	253
Şiir İndeksi.....	263

Divan Edebiyatında Muamma.....277

Önsöz.....	279
A’mâl-i Tahsîlî.....	287
A’mâl-i Tekmîlî.....	299
A’mâl-i Teshîlî.....	304
A’mâl-i Tezyîlî.....	308

Bibliyografya.....311

ALİ NİHAD TARLAN HOCA

Ali Nihad Hoca'mızın bütün eserlerinin tekrar bir arada basılması projesi çok sevindirici bir girişimdir. Öğrencilerin bu bilgilere ihtiyacı vardır. Ben bu yazımda bir nostalji yapacağım ve Hoca'dan öğrendiklerimin bir kısmını siz okuyucularla paylaşacağım.

Onun ismini daha lise sondayken edebiyat hocası olan Nazife Şahinoğlu'ndan duymuştum. Ali Nihad Hoca'yı öylesine bir hayranlıkla anlatmıştı ki hepimiz etkilenmiştik. Ben zaten İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne gideceğimi aklıma koyduğum için Ali Nihad Hoca'yı görmek için can atıyordum.

Nihayet o gün geldi. Sınıfta 30-40 kişi kadardık. Hoca içeri girdi, ders başladı. Böyle dört yılımız geçti. İnanınız bu dört yıl içinde Hoca'mız, derslerinden birini bile kaçırmadı. Sanırım ben de o zaman, bir hocanın önceliğinin ders olduğunu anladım. Bu birinci düsturdu.

Asistan olduğum 1961 yılının Mayıs'ında artık Ali Nihad Hoca'yla çalışmaya başlamıştım. Hoca son derece dakikti. Saat 9'da bölüme gelirdi. Ben de içimden Hoca ile yarışa girmiş-

tim ve ondan önce gelmeye başlamıştım. Böylelikle ikinci düsturumu da öğrenmiş oldum. Eğer bir kütüphane çalışması yoksa bir hocanın zamanında işinin başında olması gerekir.

Hoca'dan öğrendiğim üçüncü düstur ise bir hocanın derse girmeden önce dersini gözden geçirmesi, çıkınca da onu bir deftere kaydetmesi ve ne öğrettiğini kısaca yazması idi.

Ali Nihad Tarlan'dan öğrendiğim diğer önemli şey de edisyon kritik teorisinde nasıl bir yol izleneceği idi. Bununla ilgili bir örnek vereceğim. Hoca ile Zâtî Dîvânı üzerinde çalışırken Zâtî'nin bir gazelinin bir beyti üzerinde yaptığı yorumu, 'hoca' ne demektir hepimize öğretmektedir.

Bu gazel âşğın sevgilisine yazdığı bir mektuptur. Aşağıya aynen alınmıştır.

1. Ger ölürsem perde-i çeşmüm soyub ey âşînâ
Möhre-i billûr-ı çeşmümle urub ana cilâ
2. Sürh-i eşkümlle ol ammâ evvel al olmak gerek
Göz karasın hall idüb bir nâme kıl inşâ
3. Eyle rîk ol nâmeye bu hâk-i rûy-ı zerdümi
Nâme-veş yazub şikeşte hâturum rahm it bana
4. Lâciverde döndi sînemde nişân-ı seng-i yâr
Bunı hall it ana cedvel çek ki mânendi ola
5. Al ibrîşîm yirine reglerini çeşmümün
Tolayıb ol nâmeye gönder nigârumdan yana
6. Tâ ki ol cânân-ı bî-rahm okuyub ol nâmeyi
Zâtî-i cân-dâdeyi ana du'âdan dâ'imâ

(Ali Nihad Tarlan, *Zâtî Divânı*. Edisyon Kritik ve Transkripsiyon, 1. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1967, s. 18).

Bu gazel aslında bir âşığın 6 beyitlik bir vasiyetidir:

1. Ey dostum, eğer ölürsem gözümün perdesini soyarak al ve gözümün billuruyla onu cilala.
2. Göz perdesini (yani kâğıt gibi olan bu perdeyi) kanlı gözyaşlarımla boya. Göz karasını ez ve onunla (sevgiliye) bir mektup yaz.
3. Benim sararmış yüzümün toprağını o mektuba serp. (Metinde geçen rîk veya rih, bir çeşit altın renkli kumdur. Mürekkebin kuruması için kâğıda serpilir) ve bana acı, bu kırık kalbimin durumunu bir sevgiliye yazar gibi yaz.
4. Sevgilinin bana attığı taşın izi (bana çektirdikleri) göğsümde laciverde döndü (morardı). İşte bu laciverdi al ve mektubun kenarlarına cetvel çek ki (o renkle) aynı olsun.
5. Gözümün damarlarını ibrişim yerine al (ve) o mektuba dolayarak sevgilime gönder.
6. O acımasız sevgili, o mektubu okusun da bu (kendisine) canını veren Zâtî'yi daima dua ile ansın.

Bu gazel sadece dört nüshada mevcuttu. 4. beyitteki varyant ise *mânendi* kelimesi sadece bir nüshada vardı. *Bî-mânend* ise üç nüshada görülüyordu. Hocamız *mânendi* kelimesinin doğru olacağını düşündü. O zaman ben sormuştum; “Hocam, niye *bî-mânend*’in değil de *mânend*’in doğru olduğuna karar verdiniz?”

Cevabı şu oldu: “*Bî-mânend*, eşsiz demektir. Vezne uygun ama beytin anlamına uygun değil. *Mânend* ise eşi, aynısı demek. Burada şair, göğsümdeki morarmış rengin cetvelde de eşsiz değil, o lacivert renkle aynı olmasını söylüyor.” demişti.

İşte sevgili Hocam’dan öğrendiğim bir düstur da bu olmuştu. Bir manzum beyitte aranacak ilk şeyin vezin, sonra da anlamın doğruluğuna dikkat etmek olduğu idi.